

УДК 911.3

Ткачук Л. М., к. геогр. н., доц.
Національний авіаційний університет

РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ПІВДЕННО-СХІДНІЙ АЗІЇ

Ключові слова: міжнародне співробітництво у сфері туризму, регіональна туристична політика, регіональний туристичний кластер

Вступ. Актуальність теми. Тенденції трансформації геопросторової організації туристичного процесу на глобальному рівні засвідчують зростання ролі країн, що розвиваються, та перетворенням Азійсько-Тихоокеанського регіону на провідний полюс росту світової туристичної індустрії. В контексті зазначених трендів привертає увагу прогрес досягнутий країнами Південно-Східної Азії. Одним з факторів перетворення групи відсталих в економічному плані країн на популярну у світовому масштабі туристичну дестинацію є узгоджена регіональна туристична політика, зокрема реалізація проєктів транскордонного співробітництва з метою стимулювання розвитку туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання присвячені регіональній туристичній політиці докладно розкриті у працях В. Кіптенко, О. Любіцевої, О. Бейдика, В. Кифяка; транскордонне співробітництво, як винятково важливий фактор стимулювання розвитку туризму, розглядають у своїх роботах іноземні вчені: Даллен Дж. Тімоті, Хелмут Вачовак, Дженет Кочран, Аустин Узама, Цеват Тосун та інш. Концептуальні засади та практичні механізми розвитку кластерної моделі, зокрема, і у туризмі, розроблені М. Портером, С. Соколенко, А. Александровою, М. Войнаренком, Л. Гонтаржевською, Ю. Ковальновою, Н. Мікулою.

Формулювання цілей статті. Постановка завдання. Основною метою даної роботи є аналіз ефективності міждержавного співробітництва в галузі туризму, зокрема, процесу формування в Південно-Східній Азії регіонального туристичного кластеру міжнародної спеціалізації.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: 1) проаналізувати особливості розвитку туризму в Південно-Східній Азії; 2) визначити цілі та основні напрямки регіональної туристичної політики і міжнародного співробітництва в галузі туризму; 3) виявити перспективні форми просторової організації туристичної діяльності в регіоні; 4) розкрити потенціал використання моделі кластеризації задля розбудови туристичної індустрії в регіоні Південно-Східна Азія.

Виклад основного матеріалу. Для багатьох держав Південно-Східної Азії туристична галузь стає потужним локомотивом їх соціально-економічного розвитку. Величезний рекреаційно-туристський потенціал регіону – мальовничі пейзажі місцевих екосистем з приголомшливою дикою

природою, унікальні пам'ятки культури та історії – у поєднанні з давніми традиціями туризму і стратегічним розташуванням у серці Азії, найбільш економічно динамічної області світу, привертають увагу туристів з найрізноманітнішою мотивацією. Так кількість міжнародних туристичних прибуттів до країн АСЕАН зросла з 36 млн. (4,6 % світового обсягу) у 2000 р. до 84,6 млн. (8,2%) у 2012 р. При цьому середні темпи приросту туристичного потоку за цей час становили 7,5%, що більше аналогічних показників по АТР (6,6%) та світу (3,4%). Зросли і обсяги туристичних надходжень, склавши у 2012 р. 91,7 млрд. дол., що еквівалентно 8,5% світового ринку. Суттєвою рисою, яка підкреслює незворотність і вагомість зазначених тенденцій, є той факт, що 47% всіх подорожуючих регіоном – місцеві уродженці, а, за прогнозами експертів Азіатсько-тихоокеанської туристичної асоціації, до 2015 р. їх кількість має сягнути 100 млн. осіб. Як наслідок, безпосередній внесок туристичної індустрії у сумарний ВВП держав АСЕАН оцінюється у 4,6%, а врахування опосередкованого впливу дозволяє озвучувати показник в 11,1%; сектор забезпечує зайнятість 9,7 млн. людей і побічно підтримує ще 16 млн. вакансій. Однак, аналіз геопросторових аспектів функціонування туристичного ринку Південно-Східної Азії засвідчує вкрай неоднорідний його розвиток в різних країнах АСЕАН. Так Сінгапур демонструє показники міжнародних туристичних прибуттів та надходжень на душу населення, відповідно, у 20 та 30 разів вищі за середні по регіону; а Малайзія і Таїланд, згідно підрахунків експертів ЮНВТО, входить до 15 найвідвідуваніших туристичних дестинацій світу (25 та 22 млн. прибуттів у 2012р.). Тоді як решта держав регіону (зокрема ті, що знаходяться на материку) значно менше залучені в процеси туристичного обміну і разом приймають лише біля 30% обсягу міжнародних туристичних прибуттів до Південно-Східної Азії. Територіальні диспропорції у розвитку туризму в межах регіону обумовлені багатьма об'єктивними чинниками, що визначають реалії соціально-економічного розвитку країн Південно-Східної Азії, а їх нівелювання потребує проведення цілеспрямованої та узгодженої туристичної політики на міждержавному рівні.

Отже, виявлені особливості розвитку туризму в Південно-Східній Азії, зокрема: динамічність регіонального туристичного ринку, зростання ролі туристичної індустрії в національних і регіональній економіці, а також відчутні територіальні диспропорції й визначають основні цілі та конкретні напрями регіонального міждержавного співробітництва в галузі туризму. Нині співробітництво держав Південно-Східної Азії у сфері туризму здійснюється на підставі: Угоди підписаної країнами-учасницями у 2002 р. (ASEAN Tourism Agreement), Дорожньої карти з інтеграції туристичних секторів країн АСЕАН прийнятої на саміті міністрів економіки країн АСЕАН у 2004 р., Рамкової угоди про скасування візового режиму в межах АСЕАН (що дозволяє громадянам держав-учасниць подорожувати в межах регіону без візи протягом двох тижнів) та Угод про уніфікацію державних стандартів, щодо якості послуг і підготовки кадрів у сфері туризму (які

увійдуть в силу для всіх учасників до 2015р.). Суб'єкти туристичного бізнесу можуть долучитися до формування регіональної туристичної політики через участь в роботі туристичного форуму АСЕАН, який є постійною площадкою для щорічних зустрічей профільних міністрів держав АСЕАН та представників бізнесових кіл, зокрема членів Федерації туристичних агентств АСЕАН (Federation of ASEAN Travel Agents).

Усвідомлення необхідності активізації регіональної туристичної політики, з огляду на виявлені особливості розвитку туристичної сфери у Південно-Східній Азії, прискорило процес розробки національними туристичними організаціями держав АСЕАН узгодженої Стратегії розвитку туризму в АСЕАН на 2012-2015р. Головними цілями стратегії визнано: 1) стимулювання внутрішньорегіонального туризму; 2) заохочення подорожей, під час яких відвідується більше ніж одна країна АСЕАН; 3) розробка національними туристичними організаціями кожної з країн АСЕАН конкретних пропозицій щодо позиціонування регіону, як єдиної туристичної дестинації; 4) обґрунтування ефективних інвестиційних рішень та визначення фінансових механізмів розробки і реалізації міждержавних проектів; 5) гарантування, що розвиток туризму сприятиме досягненню цілей ефективного соціально-економічного розвитку територій та інтеграції в рамках АСЕАН. В основу запропонованої програми покладено ідею про необхідність формування спільного туристичного бренду для країн Південно-Східної Азії. А також розуміння напрямів трансформації спонукальних мотивів та вподобань сучасних туристів, які стають все більш досвідченими і вимогливими щодо характеру та інтенсивності бажаних вражень і зацікавлені в отриманні унікального досвіду занурення в автентичне природне та культурне середовище.

Реалізація зазначених цілей та ідей вимагає тісного співробітництва між господарськими суб'єктами країн регіону на основі спільного використання ресурсного (зокрема рекреаційно-туристського) потенціалу його території. Просторовим виміром такого співробітництва по всьому світу стає розвиток транскордонних регіонів. В Південно-Східній Азії функціонує декілька транскордонних регіонів у формі трикутників росту та спеціальних економічних зон. Серед них унікальний – субрегіон Великого Меконгу (Greater Mekong Subregion, GMS) загальною площею 2,6 млн. км кв. та населенням 326 млн. осіб. Регіон об'єднує території п'яти держав Південно-Східної Азії, якими протікає річка Меконг (а саме: М'янми, Таїланду, Лаосу, Камбоджі, В'єтнаму) і Китаю (зокрема провінції Юньнань та Гуансі-Чжуанського автономного району). Проект економічного співробітництва на території субрегіону Великого Меконгу започатковано у 2004 р., він співфінансується урядами держав-учасниць та Азіатським банком розвитку.[5] Провідними напрямками економічного співробітництва в рамках даного проекту було визнано: транспорт, сільське господарство, туризм, розвиток людських ресурсів, охорону навколишнього середовища, енергетику, торгівлю та телекомунікації. Досягнуті за цей час результати

засвідчили високу ефективність співробітництва саме у сфері туризму. Це, у свою чергу, призвело до розробки й упровадження низки спеціальних програм з інтенсифікації використання рекреаційно-туристського потенціалу окремих частин регіону, зокрема транскордонних його територій, для залучення та обслуговування на високому рівні іноземних туристів та активізації внутрішньорегіонального туристського обміну.

У Стратегії розвитку туристичного сектору субрегіону Великого Меконгу на 2005-2015 рр. (GMS Tourism Sector Strategy 2005-2015) реалізовано геостратегічний підхід до проектування розбудови туристичної індустрії на регіональному рівні. Зокрема, співробітництво у сфері туризму розвивається на підставі обґрунтування низки проектів з розвитку окремих видів рекреаційно- туристської діяльності на спеціально відібраних територіях країн-учасниць. Так у межах субрегіону Великого Меконгу виокремлено: чотири райони розвитку пригодницького та екологічного туризму, п'ять ареалів організації подорожей культурно-пізнавального й етнічного спрямування та п'ять зон реалізації проектів пов'язаних з використанням рекреаційно-туристського потенціалу річкових та морських акваторій. Також на території субрегіону спроектовано шість туристичних коридорів, якими пролягають вже існуючі туристські маршрути та прокладаються перспективні. Кожен з коридорів «пов'язаний» з конкретною тематикою турів, маршрути яких пролягають в його межах, і охоплює територію одразу декількох країн. Так територією Камбоджі, південного В'єтнаму та південно-східної частини Таїланду проходить коридор «Дельта Меконгу та південне морське узбережжя». Нині саме цей коридор має найбільш розвинену рекреаційну інфраструктуру і орієнтований на розвиток сегменту відпочинкового та розважального туризму. Коридор «Меконзька тропа пригод» простягається з північного заходу на південний схід і представлений двома територіально віддаленими сегментами: один знаходиться на кордоні Лаосу і Камбоджі, інший – М'янми і китайської провінції Юньнань. Із заходу на схід пролягла «Меконзька етнографічна дорога», у межах якої, територією Центрального та Північно-східного районів Таїланду, Лаосу та центрального В'єтнаму, розробляються туристські маршрути, що розкривають самотність традиційних культур місцевого населення. Активні форми відпочинку, зокрема маршрути гірського, пішохідного та екологічного туризму, розвиваються вздовж коридору «Карстові ландшафти Меконгу», зокрема у Північному В'єтнамі на кордоні з Гуансі-Чжуанським АР Китаю, та у прикордонних районах лаоських провінцій Луангпхабанг та Хуапхан і в'єтнамських – Тханьхоа та Шонла. Кінні та водні туристичні стежки прокладені у межах «Чайного караванного шляху», який проходить з півночі на південь вздовж суміжних кордонів південних районів китайської провінції Юньнань, північно-східної частини М'янми, північно-західної частини Лаосу й Північного району Таїланду. Туристичний коридор «Слідами Шиви та Будди» об'єднує міста, де збереглися релігійні пам'ятки: місця паломництва у буддизмі та індуїзмі й

шедеври сакральної архітектури, при цьому увага акцентується на менш відомих, ще не «розкритих» туристичних центрах Таїланду, Камбоджі, М'янми, В'єтнаму та Лаосу [5](рис.1). Під час реалізації проектів відбувається тісна взаємодія представників місцевої влади, комерційних фінансових структур, суб'єктів туристичного бізнесу, які представляють різні країни, але спільно експлуатують рекреаційно-туристські ресурси конкретної місцевості та її інфраструктуру з метою задоволення потреб подорожуючих.

Описаний підхід дозволяє зробити припущення, що розвиток туристичного сектору в Південно-Східній Азії здійснюється відповідно до принципів кластеризації. Тобто міждержавне співробітництво у сфері ефективного використання рекреаційно-туристського потенціалу субрегіону Великого Меконгу призвело до формування туристичного кластеру міжнародної спеціалізації. Метою формування туристичного кластеру є об'єднання зусиль суб'єктів туристичного бізнесу та суміжних галузей, фінансових структур, управлінських органів, наукових установ та громадських організацій в єдиний комплекс для найефективнішого використання рекреаційно-туристського потенціалу регіону в процесі формування туристичних продуктів, їх просування і реалізації як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку послуг.[1] Створення транскордонного туристичного кластеру дозволяє ще й використовувати ефект від співпраці з більш розвиненими районами та успішними суб'єктами бізнесу, переймати їх досвід та спільними зусиллями (зокрема і фінансовими) вирішувати проблеми соціально-економічного розвитку залучених територій. Адже, функціонування туристичного кластеру відбувається в активній взаємодії з природним, соціально-культурним, економічним та інституційним середовищем. Структура туристичного кластеру в різних районах може відрізняється залежно від територіального поєднання рекреаційних ресурсів і передумов концентрації туристичних підприємств різної спеціалізації. В умовах конкуренції туристичні кластери на території одного регіону схильні до кооперування, проведення спільної взаємодоповнюючої діяльності, а також до партнерства з іншими галузевими кластерами. Цей процес характеризує формування регіонального туристичного кластеру. Ознаками формування регіонального туристичного кластеру є: локалізація і концентрація підприємств туристичної індустрії на території, що володіє природними, культурно-історичними та іншими рекреаційними ресурсами; внутрішньорегіональний туристичний поділ праці; збільшення частки туризму в структурі валового виробництва, зокрема надання послуг; активізація внутрішніх і зовнішніх економічних зв'язків; розвиток туристської та інших видів інфраструктури; збільшення числа зайнятих у туризмі; формування ринку туристичних трудових ресурсів, створення спеціалізованих навчальних закладів; активна співпраця координуючих органів та організаторів туристичної діяльності; формування структури державного партнерства у сфері туризму з метою співфінансування,

планування та обміну досвідом; створення спільного туристичного бренду; посилення ролі регіону, як туристичної дестинації на міжнародному рівні.[1]

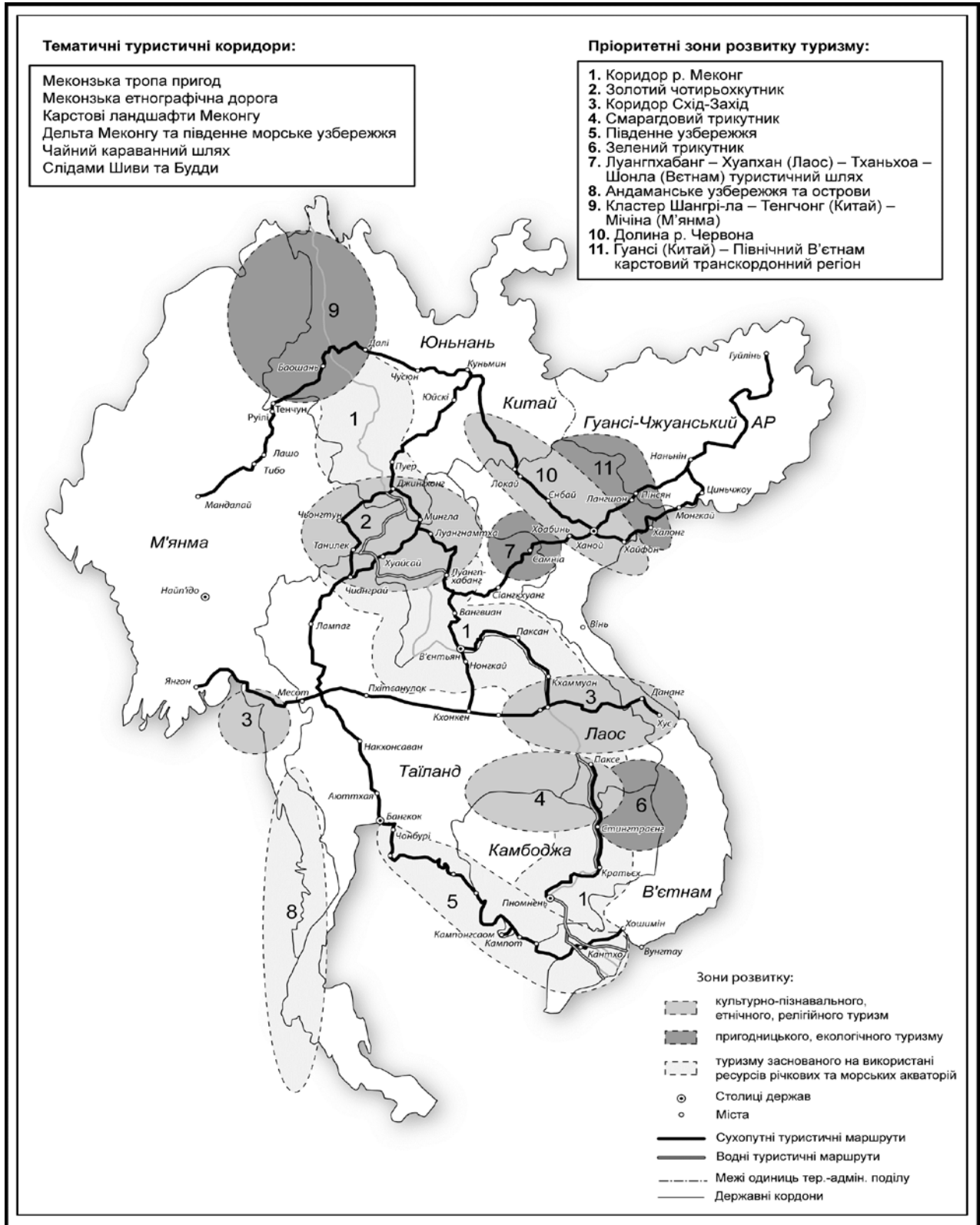

Рис.1 Пріоритетні зони розвитку туризму та туристичні коридори субрегіону Великого Меконгу

Аналізуючи характер розвитку туризму в Південно-Східній Азії, можемо констатувати, що окремі із перерахованих вище ознак притаманні субрегіону Великого Меконгу. Зокрема, концентрація підприємств по обслуговуванню туристів і організації відпочинку на території басейну річки Меконг і локалізація їх у районах та центрах з максимальним рекреаційно-туристським потенціалом; виділення в межах регіону територій, які спеціалізуються на організації різних видів туризму й активний внутрішньорегіональний туристичний обмін; реалізація проектів з упровадження туристичних маршрутів, що передбачають відвідування декількох країн регіону; багатомільйонні інвестиції в розвиток туристичної інфраструктури здійснені Азіатським банком розвитку (у період з 2003 - 2011рр. 58,7 млн. долл.) та іноземними інвесторами; розробка узгодженої стратегії розвитку туризму та його координування на регіональному рівні Робочою групою з туризму в субрегіоні Великого Меконгу; створення Туристичного форуму субрегіону Великого Меконгу. Туристична індустрія і суміжні галузі забезпечують 10% робочих місць і 14% внеску у регіональний ВВП (2012 р.). Міжнародні туристичні прибуття на територію субрегіону Великого Меконгу зросли з 17,9 млн. у 2002 р. до 33 млн. у 2012 р, що характеризує регіон як одну з найдинамічніших туристичних дестинацій світу, адже середній показник приросту туристичних прибуттів за цей час склав 6% і коливався від 3 до 18% для різних країн регіону.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Експерти ЮНВТО констатують, що тенденція постійного зростання числа поїздок та розвитку туризму практично у всіх регіонах світу, заснована на узгодженому функціонуванні комерційних і громадських туристських організацій та державних установ. За цих умов особливо важливо, щоб управління розвитком сфери рекреаційно-туристських послуг здійснювалося на підставі геостратегічного підходу, який дозволив би одночасно, і врахувати переваги просторового розташування суб'єктів господарювання, які виробляють турпродукт, обслуговуючих і допоміжних галузей, і забезпечив би стабільне зростання місцевої економіки. Реалії сучасної глобальної економіки відкривають широкі можливості для розвитку туризму в різних, навіть віддалених від центрів формування туристичного попиту та слаборозвинених, регіонах світу. А врахування принципів сталого розвитку туризму дозволить включити такий регіон в міжнародні туристські процеси ефективно і надовго. Однак, це вимагає комплексно-пропорційного розвитку туристичної індустрії всього регіону, а не прогресу окремих, часто конкуруючих між собою, суб'єктів туристичної діяльності, що експлуатують виокремлені дискретні елементи місцевого рекреаційно-туристського потенціалу. Регіональний туристичний кластер є прогресивною і перспективною формою просторової організації туризму, і являє собою сукупність розміщених на території регіону підприємств сфери туристського обслуговування і сполучених галузей, об'єднаних горизонтальними зв'язками, синергія яких призводить до підвищення ефективності функціонування

сукупності в цілому та її окремих елементів, виникненню ефекту інноваційності, а також сприяє поглибленню внутрішньо- і міжрегіонального поділу праці. Застосування кластерного підходу до просторової організації туризму дозволяє оптимізувати територіальну структуру рекреаційно-туристичного господарства на всіх ієрархічних рівнях, сприяє раціональному плануванню туристської діяльності та ефективнішому розподілу державних і залученню приватних інвестицій у сферу туризму.

Список використаних джерел:

1. Митрофанова А. В. Региональный туристский кластер как форма пространственной организации туризма (на примере Калининградской области) : Дис. канд. геогр. наук : 25.00.24 / Митрофанова Анна Владимировна ; Российский государственный университет имени Иммануила Канта. – Калининград, 2010. – 150 с.
2. *Cochrane, J.* Asian Tourism: Growth and Changes /Janet Cochrane. – Elsevier, 2008. – 396p.
3. Cross-Border Cooperation in Tourism Marketing Growth Strategies / Cevat Tosun, Dallen J. Timothy, Apostolos Papatouris, Dan Macdonald //Journal of Travel & Tourism Marketing . – 2005. –Volume 18, Issue 1. – P. 5-23.
4. *Giaoutzi , M., Nijkamp, P.* Tourism and Regional Development : New Pathways / Maria Giaoutzi, Peter Nijkamp. – Ashgate Publishing, Ltd., 2006. – 311p.
5. Greater Mekong Subregion: Tourism sector assessment, strategy, and road map. – Mandaluyong City, Philippines: Asian Development Bank, 2012. – 25с.
6. *Timothy , D.* Cross-border cooperation in tourism resource management // Journal of sustainable tourism. 2008. – Volume 7(3/4). – P.182-205.
7. *Uzama, A.* Cross-Border Cooperation: Strategies for Marketing Sustainable Development Tourism in Northeast Asia /Austin Uzama. – Tatiana Intl. Research Ltd Japan, 2011. – 150p.
8. *Wachowiak, H.* Tourism and Borders : Contemporary Issues Policies and International Research / Wachowiak Helmut. – Ashgate Publishing, Ltd., 2012. – 296p.

Ткачук Л. М. Регіональне співробітництво як чинник розвитку туризму в Південно-Східній Азії

Визначено цілі та основні напрямки регіональної туристичної політики та міжнародного співробітництва в галузі туризму у Південно-Східній Азії. Проаналізовано форми просторової організації туристичної діяльності у регіоні; розкрито потенціал використання моделі кластеризації для вирішення проблем розбудови регіонального туристичного ринку.

Ключові слова: міжнародне співробітництво у сфері туризму, регіональна туристична політика, регіональний туристичний кластер